

Vai trò của giảng viên trong quá trình tự học của sinh viên hệ chính quy hiện nay

TS LỮ ĐĂNG NHẠC

Học viện Báo chí và Tuyên truyền; Email: ludangnhac@ajc.edu.vn

Nhận ngày 27 tháng 9 năm 2022; chấp nhận đăng tháng 11 năm 2022.

Tóm tắt: Tự học, chiếm lĩnh tri thức giúp sinh viên tự trang bị cho mình kiến thức sâu và có nhiều kỹ năng. Tuy nhiên, với đặc thù là sinh viên chính quy, cần có sự tác động của giảng viên trong quá trình tự học của mình. Dựa trên sự tổng hợp, phân tích và khảo sát thông tin của sinh viên hệ chính quy đang theo học tại Học viện Báo chí và Tuyên truyền, tác giả đề xuất một số giải pháp nhằm tăng cường vai trò của giảng viên trong quá trình tự học của sinh viên chính quy hiện nay.

Từ khóa: vai trò của giảng viên; quá trình tự học của sinh viên; vai trò của giảng viên đối với quá trình tự học của sinh viên hiện nay.

Abstract: Self-study and self acquisition of knowledge help students to equip themselves with deep knowledge and many skills. However, full-time students who have some distinctive characteristics need the assistance of lecturers in this process. Based on the synthesis, analysis and survey among full-time students studying at the Academy of Journalism and Communication, the author proposes a number of solutions to strengthen the role of lecturers in students' self-study process currently.

Keywords: role of the lecturers; students' self-study process; role of teachers in the students' self-study process.

1. Vấn đề tự học và vai trò của giảng viên trong quá trình tự học của sinh viên

Theo Từ điển Giáo dục học, “Tự học là quá trình tự mình lĩnh hội tri thức khoa học và rèn luyện kỹ năng thực hành không có sự hướng dẫn của giáo viên và sự quản lý trực tiếp của cơ sở giáo dục đào tạo”⁽¹⁾. Tiếp theo đó, trong nghiên cứu của mình, tác giả Nguyễn Cảnh Toàn cho rằng: “Học là thu nhận, tích lũy, gia tăng số lượng kiến thức... Học cốt lõi là tự học, là quá trình phát triển nội tại trong đó chủ thể tự thể hiện và biến đổi mình, tự làm phong phú giá trị của mình bằng cách thu nhận, xử lý và biến đổi thông tin bên ngoài thành tri thức bên trong con người mình”⁽²⁾. Từ những quan điểm trên, theo chúng tôi: Tự học là quá trình tự giác, tự thân, tích cực của người học nhằm lĩnh hội tri thức, kinh nghiệm đã có, biến nó thành vốn tri thức, kinh nghiệm, kỹ năng của bản thân họ. Tự học là một

trong nhiều phương thức học của sinh viên và việc tự học đóng vai trò quan trọng trong cả quá trình học. Tự học được xem là phương thức chủ động để người học có thể phát huy tối đa sự tự giác trong nghiên cứu, tìm tòi tri thức. Trong quá trình đào tạo đại học hiện nay, nó được xem là một trong những yếu tố quyết định đến hiệu quả học tập; đặc biệt là đối với phương thức đào tạo theo hình thức tín chỉ, việc lựa chọn đăng ký các học phần đều chủ động từ người học, bởi vậy, tự học càng có ý nghĩa đối với sinh viên hệ chính quy dựa vào những kiến thức họ đã tích lũy được. Tự học không những giúp người học có niềm tin, nắm vững tri thức, kỹ năng, kỹ xảo, hình thành thái độ nghề nghiệp đúng đắn mà còn giúp người học rèn luyện nhân cách của bản thân, hình thành thói quen liên tục chiếm lĩnh tri thức trong cuộc sống. Bởi vậy việc tự học, tự nghiên cứu là vấn đề cơ bản, thiết yếu trong các cơ

sở đào tạo hiện nay. Tuy nhiên, đối với tự học của sinh viên, có nhiều vấn đề nghiên cứu đặt ra như: xác định tính hiệu quả của tự học; các yếu tố nào ảnh hưởng đến hiệu quả tự học; nhân tố nào quyết định việc tự học của sinh viên; các vấn đề nghiên cứu đặt ra đã và đang được các nhà nghiên cứu quan tâm. Các thành phần cơ bản tham gia trong quá trình tự học của sinh viên là môi trường, học liệu đánh giá, giảng viên. Trong nghiên cứu này chúng tôi chỉ tập trung vào vai trò của giảng viên đối với việc tự học của sinh viên thông qua đề xuất 14 yếu tố liên quan được lựa chọn nhằm thu được thông tin hữu ích cần thiết về vai trò của giảng viên trong quá trình tự học của sinh viên, làm cơ sở phục vụ cho các đối tượng, chủ thể tham gia vào quá trình tự học.

2. Vai trò của giảng viên trong quá trình tự học của sinh viên hệ chính quy

2.1. Giảng viên và vai trò của giảng viên

Hiện nay, ở các trường đại học nói chung giảng viên đại học được định nghĩa trong ba chức năng chính đó là một nhà giáo, nhà khoa học đồng thời là nhà cung ứng dịch vụ cho cộng đồng⁽³⁾. Điều này cho thấy, với vị trí là một nhà giáo, giảng viên giỏi trước hết phải là một người thầy giỏi thể hiện ở các nhóm kỹ năng: i) Kiến thức chuyên ngành: kiến thức chuyên sâu về chuyên ngành và môn học mà mình giảng dạy, đây là một trong những điều kiện cơ bản đối với người giảng viên, mang lại sự phong phú cho bài giảng, cung cấp cho người học đầy đủ tri thức theo yêu cầu. ii) Kiến thức về chương trình đào tạo: để đảm bảo tính thống nhất liên thông và tính khoa học giữa các môn học thì giảng viên phải được trang bị các kiến thức về cả chương trình đào tạo và giảng dạy. Nếu nắm vững được chương trình đào tạo sẽ giúp giảng viên biết vai trò, nhiệm vụ của mình trong một bức tranh tổng thể giữa các môn học, ngành học và các lĩnh vực khác nhau. Đặc biệt là trong xu hướng đào tạo đại học hiện nay thường là đào tạo chuyên sâu kết hợp với cung cấp tri thức, tư duy liên ngành, đa ngành, đa lĩnh vực, đây là những yêu cầu từ thực tiễn bởi vì chính những kiến thức này sẽ giúp người lao động thích nghi tốt trong các bối cảnh việc làm có tính đa dạng, đa lĩnh vực

với những phương thức đặc thù khác nhau trong thực tiễn. iii) Kiến thức và kỹ năng về dạy và học: bao gồm khối kiến thức về phương pháp luận, kỹ thuật dạy và học. Đây là nhóm kiến thức rất quan trọng, có tác động trực tiếp trong hoạt động giảng dạy, thúc đẩy, nâng cao hiệu quả của quá trình giảng dạy. iv) Kiến thức về môi trường giáo dục, hệ thống giáo dục, mục tiêu giáo dục, giá trị giáo dục: đây là nhóm kiến thức có tính định hướng cho hoạt động dạy và học tập của cả thầy và trò cũng như quá trình đào tạo nói chung. Tiếp theo, giảng viên phải là một nhà khoa học thực hiện vai trò nhà khoa học với chức năng giải thích và dự báo các vấn đề của tự nhiên và xã hội mà loài người và khoa học chưa có lời giải. Nghiên cứu khoa học, tìm cách ứng dụng các kết quả nghiên cứu khoa học về thực tiễn đời sống và công bố các kết quả nghiên cứu cho cộng đồng. Qua đó, nâng cao kiến thức, kỹ năng về lĩnh vực mà mình đảm nhiệm giảng dạy, quản lý. Đồng thời, giảng viên cung ứng các dịch vụ của mình cho nhà trường, cho sinh viên, cho các tổ chức xã hội khác. Tham gia công tác quản lý, cung cấp các dịch vụ cho người học, người tham gia quá trình đào tạo mà cơ sở đào tạo đang có, là cầu nối giữa khoa học và xã hội, để đưa nhanh các kiến thức khoa học vào đời sống cộng đồng.

Đối với vị trí một giảng viên hiện nay có các vai trò, chức năng khác nhau. Tuy nhiên, trong khuôn khổ của nghiên cứu này, chúng tôi tập trung nghiên cứu về vai trò của giảng viên trong hoạt động tự học của sinh viên, xem xét những vai trò đó dựa trên các thành tố cơ bản của hoạt động dạy học như là: (i) Vai trò về quan niệm và định hướng cho sinh viên về hoạt động tự học: từ những hiểu biết, kinh nghiệm của mình, giảng viên cần phải tự chủ động, thay đổi nhận thức cho phù hợp với chương trình, phương pháp giảng dạy cũng như chuyển tải, lan tỏa đến sinh viên những ưu điểm của hoạt động tự học cũng như những lưu ý cần thiết trong hoạt động tự học đối với mỗi học phần, chương trình học khác nhau, qua đó, sinh viên có niềm tin, có sự chủ động và tự giác trong hoạt động tự học của mình. Đây có thể nói là một trong những vai trò đầu tiên, cơ bản nhất của giảng viên bởi sinh viên chính quy

thường là các em học sinh phổ thông vừa chuyển cấp học, vấn đề tự học; (ii). Vai trò của giảng viên về sự gợi mở và hỗ trợ người học; (iii). Vai trò của giảng viên trong việc xây dựng và triển khai các hoạt động chuẩn bị cho quá trình tự học của mình.

2.2. Thực trạng về vai trò của giảng viên trong hoạt động tự học của sinh viên chính quy

Với sự đổi mới về hình thức đào tạo tín chỉ, các cơ sở đào tạo áp dụng các phương pháp giáo dục khác nhau trong hoạt động của đơn vị mình, trong đó thời lượng tự học của sinh viên được tăng cường, thể hiện ở chương trình đào tạo đã được công bố công khai theo mỗi khóa học. Tuy nhiên, việc xác định vai trò của giảng viên đối với tự học của sinh viên ở mỗi cơ sở còn có những điểm đặc thù, khác nhau về thời lượng, cách thức, phương pháp, quy chế quy định, đôi khi nhận thức về tự học cũng còn có những điểm khác nhau. Do vậy, để có những dữ liệu nhằm làm rõ hơn về vai trò của giảng viên trong vấn đề tự học của sinh viên như trên, chúng tôi thực hiện khảo sát thông tin trên 206 đối tượng là các sinh viên hệ chính quy tập trung đang theo học tại Học viện Báo chí và Tuyên truyền. Những thông tin mang lại sẽ giúp cho giảng viên, sinh viên, các nhà quản lý hiểu và làm rõ thêm vai trò của giảng viên trong vấn đề tự học của đối tượng này. Thực nghiệm tiến hành khảo sát trực tuyến, không lưu định danh của người tham gia khảo sát về 14 vấn đề, cụ thể như sau:

Mức độ quan trọng của việc tự học: là thông tin phản hồi từ sinh viên đánh giá về mức độ tự học trong quá trình học tập. Thời lượng tự học phù hợp đối với một học phần/ bài giảng (lý thuyết) chiếm bao nhiêu phần trăm: là thông tin phản hồi về thời lượng tự học đối với các dạng học phần, bài giảng (lý thuyết) khác nhau, qua đó giảng viên thiết kế nội dung, bài giảng sao cho phù hợp với yêu cầu chung. Thời gian tự học phù hợp đối với một học phần/ bài giảng (thực hành) chiếm bao nhiêu phần: là thông tin phản hồi về thời lượng tự học cho học phần, bài giảng thực hành. Vai trò của giảng viên trong định hướng phương pháp tự học: là thông tin phản hồi đánh giá về vai trò của giảng viên trong việc nhận thức, định hướng cho sinh viên tự học.

Vai trò của giảng viên trong định hướng nội dung tự học: là thông tin phản hồi đánh giá về vai trò của giảng viên trong việc định hướng nội dung tự học cho sinh viên, giúp họ có thể hiểu được nội dung theo đúng định hướng, yêu cầu. Vai trò của giảng viên gợi mở tri thức cho người học trong quá trình tự học: là thông tin phản hồi đánh giá về vai trò của giảng viên trong việc gợi mở những tri thức mới, có liên kết, liên quan đến yêu cầu tự học đặt ra. Vai trò của giảng viên về sự hỗ trợ, hướng dẫn học trong quá trình tự học: là thông tin phản hồi về vai trò của giảng viên trong việc giúp đỡ sinh viên tháo gỡ vướng mắc, hướng dẫn giúp đỡ họ thường xuyên trong quá trình tự học. Vai trò của giảng viên trong đánh giá kiểm tra kết quả tự học: là thông tin phản hồi đánh giá về vai trò của giảng viên trong hoạt động kiểm tra các kết quả tự học mà sinh viên thu được. Mức độ cần thiết của đề cương chi tiết/ giáo án của học phần/ bài giảng: là thông tin phản hồi về sự cần thiết phải có đề cương, giáo án, bài giảng cụ thể của học phần trong đó có những yêu cầu, quy định rõ về nội dung, thời lượng để sinh viên có thể thực hiện hoạt động tự học của mình. Mức độ cần thiết về định hướng rõ mục đích, yêu cầu nội dung của học phần/ bài giảng: là thông tin phản hồi về sự cần thiết định hướng rõ mục đích yêu cầu, nội dung của học phần để sinh viên có thể tự học. Mức độ cần thiết về tài liệu, giáo trình, hướng dẫn bài giảng cho sinh viên trước buổi học: là thông tin phản hồi về sự cần thiết trong việc cung cấp tài liệu, học liệu cho sinh viên tự học. Mức độ cần thiết về giao và hướng dẫn nội dung, bài tập tự nghiên cứu: là thông tin phản hồi về mức độ cần thiết giảng viên phải giao cụ thể, hướng dẫn nội dung tự học, giao và hướng dẫn các bài tập tự nghiên cứu. Mức độ cần thiết về hình thức đánh giá kết quả tự học phù hợp: là thông tin về sự cần thiết có các hình thức đánh giá kết quả tự học phù hợp đối với quá trình tự học của sinh viên. Mức độ cần thiết về phương pháp, phương tiện đánh giá kết quả tự học phù hợp: là thông tin phản hồi về việc giảng viên sử dụng các phương pháp, phương tiện phù hợp để đánh giá kết quả tự học.

Với những yếu tố này, chúng tôi tiến hành khảo

sát và thu được một số kết quả từ việc thống kê dữ liệu dựa trên các giá trị thu được, qua đó thấy rõ hơn đánh giá từ phía sinh viên về vai trò của giảng viên đối với vấn đề tự học, cụ thể dữ liệu được thống kê từ 206 đối tượng được khảo sát như sau:

Dựa trên giá trị thống kê trung bình theo từng yếu tố vai trò đồng thời tìm giá trị trung vị trong mỗi yếu tố cũng như tỉ lệ phần trăm số người lựa chọn nhiều nhất theo một giá trị

Với dữ liệu khảo sát nhận được ở bảng 1, chúng tôi thống kê giá trị trung bình theo từng yếu tố, đồng thời tìm giá trị trung vị trong mỗi yếu tố cũng như tỉ lệ phần trăm số người lựa chọn nhiều nhất theo một giá trị. Kết quả thứ tự dựa trên giá trị trung bình cho thấy: *Xếp thứ nhất*, đó là yếu tố về “Mức độ cần thiết về định hướng rõ mục đích, yêu cầu nội dung của học phần/bài giảng” có 126/206 sinh viên lựa chọn giá trị cao nhất (5) chiếm 61% tổng số đối tượng khảo sát, đồng thời có giá trị trung bình cao nhất là 4,54, trung vị là giá trị cao nhất (5). Kết quả trên cho thấy, vai trò của giảng viên xây dựng, hình thành cung cấp, chuyển tải và giải thích thông tin rõ ràng, chính xác và khoa học về mục đích, yêu cầu, của học phần/ bài giảng là bước đầu tiên, thiết yếu quan trọng nhất để sinh viên nhận thức, hiểu được mình học cái gì, mục đích của cái mình sẽ tự học tự nghiên cứu, giúp họ bước đầu định hình đúng đắn, xây dựng kế hoạch tự học cho bản thân mình. *Thứ hai*, đó là yếu tố xếp thứ hai dựa trên giá trị trung bình đó là “Mức độ cần thiết về tài liệu, giáo trình, hướng dẫn bài giảng cho sinh viên trước buổi học” có giá trị trung bình là 4,47, với 119/206 đối tượng khảo sát lựa chọn giá trị cao nhất (5) chiếm 58%. Kết quả này cho thấy, để sinh viên tự học có hiệu quả, giảng viên cần cung cấp học liệu, nguồn học liệu, giáo trình đầy đủ cho người học, đồng thời có những hướng dẫn cơ bản về các nguồn học liệu, bài giảng đó trước buổi học bằng các phương tiện, cách thức quản lý học liệu phù hợp giúp người học nâng cao khả năng, chất lượng tự học của mình. *Thứ ba*, đó là yếu tố “Vai trò của giảng viên gợi mở tri thức cho người học trong quá trình tự học”, có giá trị trung bình là 4,45 với 120/206 đối tượng lựa chọn giá trị cao nhất (5)

chiếm 58%; người học thực sự có nhu cầu đối cần thiết phải được giảng viên gợi mở một số tri thức mang tính mới, mấu chốt hoặc đặc thù để có thể tiến hành hoạt động có hiệu quả, tránh đi vào những bế tắc, sai hướng trước những tình huống, vấn đề khó hoặc mang tính kỹ thuật, đặc thù nào đó. Từ những thông tin nhận được cho thấy, trong hoạt động tự học, sinh viên rất cần vai trò của giảng viên trong những khía cạnh khác nhau. Tuy nhiên, không phải cơ sở giáo dục, giảng viên nào cũng quan tâm đúng mức đến các vấn đề liên quan đến tự học. Do vậy, việc tăng cường vai trò của giảng viên đối với hoạt động tự học của sinh viên chính quy là cần thiết và cấp bách trong tình hình hiện nay.

3. Một số giải pháp tăng cường vai trò của giảng viên trong quá trình tự học của sinh viên chính quy

Tăng cường nhận thức về vai trò của giảng viên đối với hoạt động tự học của sinh viên

Trước hết, đối với các thành phần cơ bản tham gia vào quá trình tự học của sinh viên, giảng viên có vai trò quan trọng tham gia, tác động đến các thành phần còn lại, do vậy cần phải tăng cường nhận thức về vai trò của giảng viên thông qua sự tương tác phù hợp giữa giảng viên và sinh viên. Giảng viên phải là người trực tiếp, tích cực tham gia vào xây dựng chương trình, học liệu, bài giảng, giáo án để phù hợp với từng đối tượng giảng dạy, giúp họ có nguồn tư liệu, tài nguyên cần và đủ để thực hiện quá trình tự học của mình. Đồng thời, có trách nhiệm, tích cực tham gia vào xây dựng môi trường tự học cho sinh viên, tham gia vào đóng góp xây dựng các quy trình, quy chế và các vấn đề tự học, nhận thức và tham gia có hiệu quả vào các dịch vụ công khác để truyền thông, lan tỏa phong trào tự học trong sinh viên, có cách thức, phương pháp đánh giá, khen thưởng khoa học, kịp thời nhằm động viên, khích lệ người học trong quá trình tự học của họ. Sự nhận thức đúng đắn về vai trò của giảng viên sẽ là điều kiện cơ bản và là động lực thúc đẩy, nâng cao hiệu quả của giảng viên, sinh viên chính quy ở mỗi cơ sở đào tạo đại học hiện nay.

Hoàn thiện các quy định liên quan đến quá trình tự học của sinh viên

Vấn đề tự học của sinh viên không phải là vấn đề mới, tuy nhiên, để hoạt động tự học thực sự có hiệu quả cần có những văn bản quy định, quy chế đồng bộ phù hợp với tính đặc thù của ngành học, lĩnh vực đào tạo. Là cơ sở, hành lang pháp lý quy định rõ ràng về quá trình tự học, giúp các chủ thể tham gia vào quá trình đào tạo có trách nhiệm thực hiện từng nhiệm vụ được giao, đặc biệt là các quy định giữa vai trò, nhiệm vụ của giảng viên, sinh viên và các nguồn học liệu trong quá trình tự học đồng thời là cơ sở để đánh giá, thi đua khen thưởng kịp thời, nâng cao chất lượng tự học của sinh viên.

Xây dựng học liệu phù hợp cho hoạt động tự học

Với đặc thù là các em sinh viên chính quy, việc cung cấp, hướng dẫn các em tìm kiếm sử dụng nguồn học liệu cho nội dung kiến thức và kỹ năng là điều kiện cơ bản trong hoạt động tự học. Trực tiếp là các giảng viên phải là người xây dựng các học liệu của bài giảng/học phần phù hợp với đối tượng, nội dung và phương pháp mình dự định triển khai. Đổi mới, cập nhật nội dung của học liệu cho phù hợp với tình hình thực tiễn, giúp các học liệu đó có sức sống lâu bền, có sự kế thừa và sử dụng vào các lĩnh vực cụ thể và liên quan, góp phần vào nâng cao chất lượng tự học và đào tạo của sinh viên và Học viện.

Đổi mới phương pháp, nghiệp vụ sư phạm

Do những điều kiện, nền tảng về giáo dục ngày càng được nâng cao, người giảng viên cần phải đổi mới phương pháp, nghiệp vụ sư phạm trong hoạt động giảng dạy. Phân biệt rõ ràng, kết hợp nhuần nhuyễn phương pháp, nghiệp vụ và nội dung khi giảng dạy trực tiếp với những phần nội dung kiến thức, kỹ năng sinh viên tự học. Mỗi cơ sở đào tạo, và chính giảng viên cần phải được tạo điều kiện về vật chất và thời gian để tham gia các lớp tập huấn, bồi dưỡng về phương pháp, nghiệp vụ, thường xuyên chủ động tìm tòi, sáng tạo đổi mới và nâng cao phương pháp, nghiệp vụ của mình nhằm hoàn thành vai trò của một người giảng viên hiện đại trong hoạt động tự học của sinh viên chính quy hiện nay.

Tăng cường ứng dụng công nghệ thông tin

trong quá trình tự học

Kế thừa sự phát triển về khoa học ứng dụng trong lĩnh vực giáo dục đào tạo, mỗi cơ sở đào tạo cũng như các chủ thể tham gia vào quá trình tự học cần có kế hoạch cập nhật, nâng cao kỹ năng sử dụng công nghệ thông tin của mình, thực hiện các khâu trong quá trình tự học có nhiều sự đổi mới, sáng tạo đạt được hiệu quả cao nhất. Thực tiễn cho thấy, nếu người giảng viên có những kỹ năng tốt về công nghệ thông tin sẽ dễ dàng triển khai, thực hiện hiệu quả các khâu trong quá trình tự học như xây dựng học liệu, ứng dụng các nền tảng trực tuyến, các phần mềm trực tiếp và trực tuyến để quản lý lớp học, tương tác với các sinh viên cũng như hỗ trợ và đánh giá quá trình tự học của sinh viên dựa trên sự đa dạng về thiết bị cũng như hiệu quả về không gian và thời gian.

4. Kết luận

Trong quá trình tự học của sinh viên chịu nhiều sự tác động khác nhau, song giảng viên có vai trò quan trọng đối với quá trình này. Xác định đúng và đủ vai trò của mình, giảng viên góp phần vào thành công của quá trình tự học của sinh viên. Với đặc thù của sinh viên chính quy, thường là học sinh từ trung học phổ thông mới tốt nghiệp, các kiến thức, kỹ năng về tự học trong hoạt động đào tạo nghề theo hình thức tín chỉ còn có những hạn chế. Thông qua dữ liệu khảo sát từ các đối tượng đang theo học tại Học viện Báo chí và Tuyên truyền, chúng tôi đã tổng hợp và phân tích đề xuất những yếu tố liên quan đến vai trò của giảng viên trong hoạt động tự học, qua đó, các chủ thể nhìn thấy được nhu cầu, mong muốn của các em sinh viên đối với những vấn đề đặt ra, hoàn thiện và nâng cao hơn nữa quá trình đào tạo của mình thông qua một số giải pháp được chúng tôi đề xuất trong nghiên cứu này./.

(1) Bùi Hiền (2001), *Từ điển Giáo dục học*, Nxb. Từ điển Bách khoa.

(2) Nguyễn Cảnh Toàn (2004), *Học và cách dạy học*, Nxb. Đại học Sư phạm.

(3) Vũ Thế Dũng (2009), “*Vài suy nghĩ về vai trò mới của Giảng viên đại học*”, Cổng Thông tin điện tử, Trường Đại học Bách khoa - Đại hội Quốc gia Hồ Chí Minh tại địa chỉ <https://oisp.hcmut.edu.vn/tong-hop/vai-suy-nghi-ve-vai-tro-moi-cua-giang-vien-dai-hoc.html>”.